

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους (02. Dhammapada-
aṭṭhakathā)

25. Το κεφάλαιο για τον μοναχό (25. Bhikkhuvaggo)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους

25. Bhikkhuvaggo

1. Pañcabhikkhuvatthu

360-361. Cakkhunā saṃvaroti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto pañca bhikkhū ārabha kathesi.

Tesu kira ekeko cakkhudvārādīsu pañcasu dvāresu ekekameva rakkhi. Athekadivasam sannipatitvā “ahaṃ durakkhaṃ rakkhāmi, ahaṃ durakkhaṃ rakkhāmi”ti vivaditvā “satthāraṃ pucchitvā imamatthaṃ jānissāmā”ti satthāraṃ upasaṅkamtvā, “bhante, mayaṃ cakkhudvārādīni rakkhantā attano attano rakkhanadvārameva durakkhanti maññāma, ko nu kho amhesu durakkhaṃ rakkhatī”ti pucchimsu. Satthā ekaṃ bhikkhumpi anosādetvā, “bhikkhave, sabbāni petāni durakkhāneva, api ca kho pana tumhe na idāneva pañcasu ṭhānesu asaṃvutā, pubbepi asaṃvutā, asaṃvutattāyeva ca paṇḍitānaṃ ovāde avattitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇitthā”ti vatvā “kadā, bhante”ti tehi yācito atīte takkasilajātakassa vatthum vitthāretvā rakkhasīnaṃ vasena rājakule jīvitakkhayaṃ patte pattābhisekena mahāsattena setacchattassa heṭṭhā rājāsane nisinnena attano sirisampattiṃ oloketvā “vīriyaṃ nāmetaṃ sattehi kattabbamevā”ti udānavasena udānitaṃ -

“Kusalūpadese dhitiyā daḥhāya ca,
Anivattitattābhayaabhīrutāya ca;
Na rakkhasīnaṃ vasamāgamimhase,
Sa sotthibhāvo mahatā bhayena me”ti. -

Imaṃ gāthaṃ dassetvā “tadāpi tumheva pañca janā takkasilāyaṃ rajjagahaṇatthāya nikkhantaṃ mahāsattaṃ āvudhahatthā parivāretvā maggaṃ gacchantā antarāmagge rakkhasīhi cakkhudvārādivasena upanītesu rūpārammaṇādīsu asaṃvutā paṇḍitassa ovāde avattitvā olīyantā rakkhasīhi khādītā jīvitakkhayaṃ pāpuṇittha. Tesu pana ārammaṇesu susaṃvuto piṭṭhito piṭṭhito anubandhanti devavaṇṇiṃ yakkhiniṃ anādiyitvā sotthinā takkasilaṃ gantvā rajjaṃ patto rājā ahamevā”ti jātakaṃ samodhānetvā, “bhikkhave, bhikkhunā nāma sabbāni dvārāni saṃvaritabbāni. Etāni hi saṃvaranto eva sabbadukkhā pamuccatī”ti vatvā dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi -

360. “Cakkhunā saṃvaro sādhu, sādhu sotena saṃvaro;
Ghānena saṃvaro sādhu, sādhu jivhāya saṃvaro.

361. “Kāyena saṃvaro sādhu, sādhu vācāya saṃvaro;
Manasā saṃvaro sādhu, sādhu sabbattha saṃvaro;
Sabbattha saṃvuto bhikkhu, sabbadukkhā pamuccatī”ti.

Tattha cakkhunāti yadā hi bhikkhuno cakkhudvāre rūpārammaṇaṃ āpāthamāgacchati, tadā iṭṭhārammaṇe arajjantassa anīṭṭhārammaṇe adussantassa asamapekkhanena moham anuppādentassa tasmim dvāre saṃvaro thakanam pidahanam gutti katā nāma hoti. Tassa so evarūpo cakkhunā saṃvaro sādhu. Esa nayo sotadvārādīsupi. Cakkhudvārādīsuyeva pana saṃvaro vā asaṃvaro vā nuppajjati, parato pana javanavīthiyam esa labbhati. Tadā hi asaṃvaro uppajjanto assaddhā akkhanti kosajjam muṭṭhasaccaṃ aññāṇanti akusalavīthiyam ayam pañcavidho labbhati. Saṃvaro uppajjanto saddhā khanti vīriyam sati ñāṇanti kuslavīthiyam ayam pañcavidho labbhati.

Kāyena saṃvaroti ettha pana pasādakāyopi copanakāyopi labbhati. Ubhayampi panetaṃ kāyadvārameva. Tattha pasādadvāre saṃvarāsaṃvaro kathitova. Copanadvārepi tamvatthukā pāṇātipātaadinādānakāmesumicchācārā. Tehi pana saddhim akusalavīthiyam uppajjantehi tam dvāram asaṃvutaṃ hoti, kuslavīthiyam uppajjantehi pāṇātipātāveramaṇiādīhi saṃvutaṃ. Sādhu vācāyāti etthāpi copanavācāpi vācā. Tāya saddhim uppajjantehi musāvādādīhi tam dvāram asaṃvutaṃ hoti, musāvādāveramaṇiādīhi saṃvutaṃ. Manasā saṃvaroti etthāpi javanamanato aññena manena saddhim abhijjhādayo natthi. Manodvāre pana javanakkhaṇe uppajjamānehi abhijjhādīhi tam dvāram asaṃvutaṃ hoti, anabhijjhādīhi saṃvutaṃ hoti. Sādhu sabbatthāti tesu cakkhudvārādīsū sabbesupi saṃvaro sādhu. Ettāvata hi aṭṭha saṃvaradvārāni aṭṭha ca asaṃvaradvārāni kathitāni. Tesu aṭṭhasu asaṃvaradvāresu tito bhikkhu sakalavaṭṭamūlakadukkhato na muccati, saṃvaradvāresu pana tito sabbasmāpi vaṭṭamūlakadukkhā muccati. Tena vuttaṃ - “sabbattha saṃvuto bhikkhu, sabbadukkhā pamuccatī”ti.

Desanāvasāne te pañca bhikkhū sotāpattiphale patitṭhahimsu, sampattānampi sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

Pañcabhikkhuvatthu paṭhamam.

2. Haṃsaghātakabhikkhuvatthu

362. Hatthasaṃyatoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ haṃsaghātakam bhikkhum ārabha kathesi.

Sāvatthivāsino kira dve sahāyakā bhikkhūsu pabbajitvā laddhūpasampadā yebhuyyena ekato vicaranti. Te ekadivasam aciravatiṃ gantvā nhatvā ātape tappamānā saraṇīyakathaṃ kathentā aṭṭhamasu. Tasmim khaṇe dve haṃsā ākāse na gacchanti. Atheko daharabhikkhu sakkharam gahetvā “ekassa haṃsapotakassa akkhiṃ paharissāmī”ti āha, itaro “na sakkhissāmī”ti āha. Tiṭṭhatu imasmim passe akkhi, parapasse akkhiṃ paharissāmīti. Idampi na sakkhissasiyevāti. “Tena hi upadhārehī”ti dutiyam sakkharam gahetvā haṃsassa pacchābhāge khihi, haṃso sakkharasaddam sutvā nivattitvā olokesi. Atha naṃ itaram vaṭṭasakkharam gahetvā parapasse akkhiṃ paharitvā orimakkhinā nikkhāmesī. Haṃso viravanto parivattitvā tesam pādamūleyeva pati. Tattha tattha tita bhikkhū disvā, “āvuso, buddhasāsane pabbajitvā ananucchavikaṃ vo kataṃ pāṇātipātam karontehī”ti vatvā te ādāya gantvā tathāgatassa dassesum.

Satthā “saccaṃ kira tayā bhikkhu pāṇātipāto kato”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu kasmā evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā evamakāsi, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe agāramajjhe vasamānā appamattakesupi

ṭhānesu kukkuccaṃ kariṃsu, tvaṃ pana evarūpe buddhasāsane pabbajitvā
kukkuccamattampi na akāsī”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapattanagare dhanañcaye rajjaṃ kārente bodhisatto tassa
aggamahesiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gahetvā anupubbena viññutaṃ patto
takkaṣilāyaṃ sippāni uggahetvā pitarā uparajje paṭiṭṭhāpito aparabhāge pitu
accayena rajjaṃ patvā dasa rājadhamme akopento kurudhamme vattittha.
Kurudhammo nāma pañcasīlāni, tāni bodhisatto parisuddhāni katvā rakkhi. Yathā ca
bodhisatto, evamassa mātā aggamahesī kaniṭṭhabhātā uparājā purohito brāhmaṇo
rajjugāhako amacco sārathi seṭṭhi doṇamāpako mahāmatto dovāriko nagarasobhinī
vaṇṇadāsīti evametesu ekādasasu janesu kurudhammaṃ rakkhantesu kaliṅgaratṭhe
dantapurānagare kaliṅge rajjaṃ kārente tasmīṃ raṭṭhe devo na vassī. Mahāsattassa
pana añjanasannibho nāma maṅgalahatthī mahāpuñño hoti. Raṭṭhavāsino “tasmīṃ
ānīte devo vassissatī”ti saññāya rañño ārocayīṃsu. Rājā tassa hatthissa
ānayanatthāya brāhmaṇe paṇiṇi. Te gantvā mahāsattaṃ hatthiṃ yāciṃsu. Satthā
tesaṃ yācanakāraṇaṃ dassetuṃ āha -

“Tava saddhañca sīlañca, viditvāna janādhipa;
Vaṇṇaṃ añjanavaṇṇena, kaliṅgasmīṃ nimimhase”ti. -

Imaṃ tikanipāte jātakaṃ kathesi. Hatthimhi pana ānītepi deve avassante “so rājā
kurudhammaṃ rakkhati, tenassa raṭṭhe devo vassatī”ti saññāya “yaṃ so
kurudhammaṃ rakkhati, taṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā ānethā”ti puna kāliṅgo brāhmaṇe
ca amacce ca pesesi. Tesu gantvā yācantesu rājānaṃ ādiṃ katvā sabbepi te attano
attano sīlesu kiñci kukkuccamattaṃ katvā “aparissuddhaṃ no sīla”nti paṭikkhipitvāpi
“na ettāvatā sīlabhedo hotī”ti tehi punappunaṃ yācitā attano attano sīlāni
kathayīṃsu. Kāliṅgo suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā ābhataṃ kurudhammaṃ disvāva
samādāya sādhuṃ pūresi. Tassa raṭṭhe devo pāvassī, raṭṭhaṃ khemaṃ
subhikkhaṃ ahoṣi. Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā -

“Gaṇikā uppalavaṇṇā, puṇṇo dovāriko tadā;
Rajjugāho ca kaccāno, doṇamāpako ca kolito.

“Sāriputto tadā seṭṭhī, anuruddho ca sārathī;
Brāhmaṇo kassapo thero, uparājānandapaṇḍito.

“Mahesī rāhulamātā, māyādevī janettikā;
Kururājā bodhisatto, evaṃ dhāretha jātaka”nti. -

Jātakaṃ samodhānetvā “bhikkhu evaṃ pubbepi paṇḍitā appamattakepi kukkucce
uppanne attano sīlabhede āsaṅkaṃ kariṃsu, tvaṃ pana mādisassa buddhassa
sāsane pabbajitvā paṇātipātaṃ karonto atibhāriyaṃ kammamakāsi, bhikkhunā nāma
hatthehi pādehi vācāya ca saṃyatena bhavitabba”nti vatvā imaṃ gāthamāha -

362. “Hatthasaṃyato pādasamāyato,
Vācāsaṃyato saṃyatuttamo;
Ajjhattarato samāhito,
Eko santusito tamāhu bhikkhu”nti.

Tattha hatthasaṃyatoti hatthakīlāpanādīnaṃ vā hatthena paresaṃ paharaṇādīnaṃ
vā abhāvena hatthasaṃyato. Duttiyapadehi eseṃ nayo. Vācāya pana

musāvādādīnaṃ akaraṇato vācāya saṃyato. Saṃyatuttamoti saṃyatattabhāvo, kāyacalanasīsukkipanabhamukavikārādīnaṃ akārakoti attho. Ajjhataratoti gocarajjhattasaṅkhātāya kammaṭṭhānabhāvanāya rato. Samāhitoti suṭṭhu ṭhapito. Eko santusitoti ekavīhārī hutvā suṭṭhu tusito vipassanācārato paṭṭhāya attano adhigamena tuṭṭhamānaso. Puthujjanakalyāṇakaṇhi ādiṃ katvā sabbepi sekhā attano adhigamena santussantīti santusitā, arahā pana ekantasantusitova. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Desanāvasāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsūti.

Haṃsaghātakabhikkhuvatthu dutiyaṃ.

3. Kokālikavatthu

363. Yo mukhasaṃyatatoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Vatthu “atha kho kokālika bhikkhu yena bhagavā tenupasaṅkamī”ti sutte āgatameva. Atthopissa aṭṭhakathāya vuttanayeneva vedītabbo.

Kokālike pana padumaniraye uppanne dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “aho kokālika bhikkhu attano mukhaṃ nissāya vināsaṃ patto, dve aggasāvake akkosantasseva hissa pathavī vivaraṃ adāsī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi kokālika bhikkhu attano mukhameva nissāya naṭṭho”ti vatvā tamatthaṃ sotukāmehi bhikkhūhi yācito tassa pakāsanatthaṃ atītaṃ āhari.

Atīte himavantapadese ekasmiṃ sare kacchapo vasati. Dve haṃsapotakā gocarāya carantā tena saddhiṃ vissāsaṃ katvā dalhaviṣṣāsikā hutvā ekadivasāṃ kacchapam pucchimsu - “samma, amhākaṃ himavante cittakūṭapabbatatale kaṇṇanaguhāya vasanaṭṭhānaṃ, ramaṇiyo padeso, gacchissasi amhehi saddhi”nti. “Samma, ahaṃ kathaṃ gamissāmī”ti? “Mayaṃ taṃ nessāma, sace mukhaṃ rakkhituṃ sakkhissasi”ti. “Rakkhissāmi, sammā gahetvā maṃ gacchathā”ti. Te “sādhū”ti vatvā ekaṃ daṇḍakaṃ kacchapena ḍaṃsāpetvā sayam tassa ubho koṭiyo ḍaṃsitvā ākāsaṃ pakkhandimsu. Taṃ tathā haṃsehi nīyamānaṃ gāmadārakā disvā “dve haṃsā kacchapam daṇḍena harantī”ti āhaṃsu. Kacchapo “yadi maṃ sahāyakā nenti, tumhākaṃ ettha kiṃ hoti duṭṭhaceṭakā”ti vattukāmo haṃsānaṃ sīghavegatāya bārāṇasinagare rājanivesanassa uparibhāgaṃ sampattakāle daṭṭhaṭṭhānato daṇḍakaṃ vissajjetvā ākāsaṅgaṇe patitvā dvedhā bhijji. Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā

“Avadhī vata attānaṃ, kacchapo byāharaṃ giraṃ;
Suggahītasmiṃ kaṭṭhasmiṃ, vācāya sakiyāvadhī.

“Etampi disvā naravīriyasetṭha,
Vācaṃ pamuñce kusalaṃ nātivelam;
Passasi bahubhāṇena, kacchapam byasanaṃ gata”nti.

Imaṃ dukanipāte bahubhāṇijātaṃ vitthāretvā, “bhikkhave, bhikkhunā nāma mukhasaṃyatenā samacārinā anuddhatena nibbutacittena bhavitabba”nti vatvā imaṃ gāthamāha -

363. “Yo mukhasaṃyato bhikkhu, mantabhāṇī anuddhato;

Atthaṃ dhammañca dīpeti, madhuraṃ tassa bhāsita”nti.

Tattha mukhasaṃyatoti dāsacaṇḍālādayopi “tvaṃ dujjāto, tvaṃ dussīlo”tiādīnaṃ avacanaṭāya mukhena saṃyato. Mantabhāṇīti mantā vuccati paññā, tāya bhaṇanasīlo. Anuddhatoti nibbutacitto. Atthaṃ dhammañca dīpetīti bhāsitatthañceva desanāddhammañca katheti. Madhuranti evarūpassa bhikkhuno bhāsitaṃ madhuraṃ nāma. Yo pana atthameva sampādeti, na pāliṃ, pāliṃyeva sampādeti, na atthaṃ, ubhayaṃ vā pana na sampādeti, tassa bhāsitaṃ madhuraṃ nāma na hotīti.

Desanāvasāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsūti.

Kokālikavatthu tatiyaṃ.

4. Dhammārāmattheravatthu

364. Dhammārāmoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto dhammārāmattheraṃ ārabha kathesi.

Satthārā kira “ito me catumāsaccayena parinibbānaṃ bhavissatī”ti ārocite anekasahassā bhikkhū satthāraṃ parivāretvā vicariṃsu. Tattha puthujjanā bhikkhū assūni sandhāretuṃ nāsakkiṃsu, khīṇāsavānaṃ dhammasaṃvego uppajji. Sabbepi “kiṃ nu kho karissāmā”ti vaggabandhanena vicaranti. Eko pana dhammārāmo nāma bhikkhu bhikkhūnaṃ santikaṃ na upasaṅkamati. Bhikkhūhi “kiṃ, āvuso”ti vuccamāno paṭivacanampi adatvā “satthā kira catumāsaccayena parinibbāyissati, ahañcamhi avītarāgo, satthari dharmāneyeva vāyāmitvā arahattaṃ pāpuṇissāmī”ti ekakova viharanto satthārā desitaṃ dhammaṃ āvajjeti cinteti anussarati. Bhikkhū tathāgatassa ārocesuṃ - “bhante, dhammārāmassa tumhesu sinehamattampi natthi, ‘satthā kira parinibbāyissati, kiṃ nu kho karissāmā’ti amhehi saddhiṃ sammantanamattampi na karotī”ti. Satthā taṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ evaṃ karosī”ti pucchi. “Saccaṃ, bhante”ti. “Kiṃ kāraṇā”ti? Tumhe kira catumāsaccayena parinibbāyissatha, ahañcamhi avītarāgo, tumhesu dharantesuyeva vāyāmitvā arahattaṃ pāpuṇissāmīti tumhehi desitaṃ dhammaṃ āvajjāmi cintemi anussarāmīti.

Satthā “sādhū sādhu”ti tassa sādhuṃ karaṃ datvā, “bhikkhave, aññenāpi mayi sinehavantena bhikkhunā nāma dhammārāmasadiseneva bhavitabbaṃ. Na hi mayhaṃ mālāgandhādīhi pūjaṃ karontā mama pūjaṃ karonti nāma, dhammānudhammaṃ paṭipajjantāyeva pana maṃ pūjenti nāmā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

364. “Dhammārāmo dhammarato, dhammaṃ anuvicintayaṃ;
Dhammaṃ anussaraṃ bhikkhu, saddhammā na parihāyatī”ti.

Tattha nivāsanaṭṭhena samathavipassanāddhammo ārāmo assāti dhammārāmo. Tasmīṃyeva dhamme ratoti dhammarato. Tasseva dhammassa punappunaṃ vicintanāṭāya dhammaṃ anuvicintayaṃ, taṃ dhammaṃ āvajjento manasikarontoti attho. Anussaranti tameva dhammaṃ anussaranto. Saddhammāti evarūpo bhikkhu sattatīṃsabhedā bodhipakkhiyadhammā navavidhalokuttaradhammā ca na parihāyatīti attho.

Desanāvasāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhahi, sampattānampi sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

5. Vipakkhasevakabhikkhuvattthu

365-366. Salābhanti imaṃ dhammadesanaṃ satthā veḷuvane viharanto aññataraṃ vipakkhasevakaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi.

Tassa kireko devadattapakkhiko bhikkhu sahāyo ahosi. So taṃ bhikkhūhi saddhiṃ piṇḍāya caritvā katabhattakiccaṃ āgacchantaṃ disvā “kuhiṃ gatosī”ti pucchi. “Asukaṭṭhānaṃ nāma piṇḍāya caritu”nti. “Laddho te piṇḍapāto”ti? “Āma, laddho”ti. “Idha amhākaṃ mahālābhasakkāro, katipāhaṃ idheva hohī”ti. So tassa vacanena katipāhaṃ tattha vasitvā sakaṭṭhānameva agamāsi. Atha naṃ bhikkhū “ayaṃ, bhante, devadattassa uppannalābhasakkāraṃ paribhuñjati, devadattassa pakkhiko eso”ti tathāgatassa ārocesuṃ. Satthā taṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ evamakāsī”ti pucchi. “Āma, bhante, ahaṃ tattha ekaṃ daharaṃ nissāya katipāhaṃ vasiṃ, na ca pana devadattassa laddhiṃ rocemī”ti. Atha naṃ bhagavā “kiñcāpi tvaṃ laddhiṃ na rocesi, diṭṭhadiṭṭhakānaṃyeva pana laddhiṃ rocento viya vicarasi. Na tvaṃ idāneva evaṃ karosi, pubbe evarūpoyevā”ti vatvā “idāni tāva, bhante, amhehi sāmaṃ diṭṭho, pubbe panesa kesam laddhiṃ rocento viya vicari, ācikkhatha no”ti bhikkhūhi yācito atītaṃ āharitvā -

“Purāṇacorāna vaco nisamma,
Mahilāmukho pothayamanvacārī;
Susaññatānañhi vaco nisamma,
Gajuttamo sabbaguṇesu aṭṭhā”ti. -

Imaṃ mahilāmukhajātakaṃ vitthāretvā, “bhikkhave, bhikkhunā nāma sakalābheneva santuṭṭhena bhavitabbaṃ, paralābhaṃ patthetuṃ na vaṭṭati. Paralābhaṃ patthentassa hi jhānavipassanāmaggaṃ ekadhammopī nuppajjati, sakalābhasantuṭṭhasseva pana jhānādīni uppajjanti”ti vatvā dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi -

365. “Salābhaṃ nātimaññeyya, nāññesaṃ pihayaṃ care;
Aññesaṃ pihayaṃ bhikkhu, samādhim nādhigacchati.

366. “Appalābhopi ce bhikkhu, salābhaṃ nātimaññati;
Taṃ ve devā pasaṃsanti, suddhājīviṃ atandita”nti.

Tattha salābhanti attano uppajjanakalābhaṃ. Sapadānacārañhi parivajjetvā anesanāya jīvikaṃ kappento salābhaṃ atimaññati hīleti jigucchati nāma. Tasmā evaṃ akaraṇena salābhaṃ nātimaññeyya. Aññesaṃ pihayanti aññesaṃ lābhaṃ patthento na careyyāti attho. Samādhim nādhigacchatīti aññesañhi lābhaṃ pihayanto tesam cīvarādikaraṇe ussukkaṃ āpanno bhikkhu appanāsamādhim vā upacārasamādhim vā nādhigacchati. Salābhaṃ nātimaññatīti appalābhopi samāno uccanīcakule paṭipāṭiyā sapadānaṃ caranto bhikkhu salābhaṃ nātimaññati nāma. Taṃ veti taṃ evarūpaṃ bhikkhuṃ sārājīvitatāya suddhājīviṃ jaṅghabalaṃ nissāya jīvitakappanena akusītatāya atanditaṃ devā pasaṃsanti thomentīti attho.

Desanāvasāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsūti.

Vipakkhasevakabhikkhuvattthu pañcamaṃ.

6. Pañcaggadāyakabrāhmaṇavatthu

367. Sabbasoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto pañcaggadāyakaṃ nāma brāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

So kira sasse khetto t̥hitakāleyeva khettaggaṃ nāma deti, khalakāle khalaggaṃ nāma deti, khalabhaṇḍakāle khalabhaṇḍaggaṃ nāma deti, ukkhalikakāle kumbhaggaṃ nāma deti, pātiyaṃ vaḍḍhitakāle pātaggaṃ nāma deti imāni pañca aggadānāni deti, sampattassa adatvā nāma na bhuñjati. Tenassa pañcaggadāyakotveva nāmaṃ ahosi. Satthā tassa ca brāhmaṇiyyā cassa tiṇṇaṃ phalānaṃ upanissayaṃ disvā brāhmaṇassa bhojanavelāyaṃ gantvā dvāre aṭṭhāsi. Sopi dvārapamukhe antogehābhimukho nisīditvā bhuñjati, satthāraṃ dvāre t̥hitaṃ na passati. Brāhmaṇi pana taṃ parivisaṃmānā satthāraṃ disvā cintesi - “ayaṃ brāhmaṇo pañcasu t̥hānesu aggaṃ datvā bhuñjati, idāni ca samaṇo gotamo āgantvā dvāre t̥hito. Sace brāhmaṇo etaṃ disvā attano bhattaṃ haritvā dassati, punapāhaṃ pacitū na sakkhissāmī”ti. Sā “evaṃ ayaṃ samaṇaṃ gotamaṃ na passissatī”ti satthu piṭṭhiṃ datvā tassa pacchato taṃ paṭicchādentī onamitvā puṇṇacandaṃ pāṇinā paṭicchādentī viya aṭṭhāsi. Tathā t̥hitā eva ca pana “gato nu kho no”ti satthāraṃ aḍḍhakkhikena olokesi. Satthā tattheva aṭṭhāsi. Brāhmaṇassa pana savanabhayaena “aticchathā”ti na vadeti, osakkitvā pana saṇikameva “aticchathā”ti āha. Satthā “na gamissāmī”ti sīsaṃ cālesi. Lokagarunā buddhena “na gamissāmī”ti sīse cālite sā sandhāretuṃ asakkontī mahāhasitaṃ hasi. Tasmiṃ khaṇe satthā gehābhimukhaṃ obhāsaṃ muñci. Brāhmaṇopi piṭṭhiṃ datvā nisinnoyeva brāhmaṇiyyā hasitasaddaṃ sutvā chabbaṇṇānañca rasmīnaṃ obhāsaṃ oloketvā satthāraṃ addasa. Buddhā hi nāma gāme vā araññe vā hetusampannānaṃ attānaṃ adassetvā na pakkamanti. Brāhmaṇopi satthāraṃ disvā, “bhoti nāsitomhi tayā, rājaputtaṃ āgantvā dvāre t̥hitaṃ mayhaṃ anācikkhantiyyā bhāriyaṃ te kammaṃ kata”nti vatvā aḍḍhabhuttaṃ bhojanapātiṃ ādāya satthu santikaṃ gantvā, “bho gotama, ahaṃ pañcasu t̥hānesu aggaṃ datvāva bhuñjāmi, ito ca me majjhe bhinditvā ekova bhattakoṭṭhāso bhutto, eko koṭṭhāso avasiṭṭho, paṭiggaṇhissasi me idaṃ bhatta”nti. Satthā “na me tava ucchiṭṭhabhattena attho”ti avatvā, “brāhmaṇa, aggampi mayhameva anucchavikaṃ, majjhe bhinditvā aḍḍhabhuttabhattampi, carimakabhattapiṇḍopi mayhameva anucchaviko. Mayañhi, brāhmaṇa, paradattūpajīvipetasadisā”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

“Yadaggaṃ majjhato sesato vā,
Piṇḍaṃ labhetha paradattūpajīvī;
Nālaṃ thutuṃ nopi nipaccavādī,
Taṃ vāpi dhīrā muni vedayantī”ti.

Brāhmaṇo taṃ sutvāva pasannacitto hutvā “aho acchariyaṃ, dīpasāmiko nāma rājaputto ‘na me tava ucchiṭṭhabhattena attho’ti avatvā evaṃ vakkhatī”ti dvāre t̥hitakova satthāraṃ pañhaṃ pucchi - “bho gotama, tumhe attano sāvake bhikkhūti vadatha, kittāvatā bhikkhu nāma hotī”ti. Satthā “kathaṃrūpā nu kho imassa dhammadesanā sappāyā”ti upadhārento “ime dvepi janā kassapabuddhakāle ‘nāmarūpa’nti vadantānaṃ kathaṃ suṇiṃsu, nāmarūpaṃ avissajjitvāva nesāṃ dhammaṃ desetū vaṭṭatī”ti, “brāhmaṇa, nāme ca rūpe ca arajjanto asajjanto asocanto bhikkhu nāma hotī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

367. “Sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitaṃ;

Asatā ca na socati, sa ve bhikkhūti vuccatī”ti.

Tattha sabbasoti sabbasmimpi vedanādīnaṃ catunnaṃ, rūpakkhandhassa cāti pañcannaṃ khandhānaṃ vasena pavatte nāmarūpe. Mamāyitanti yassa ahanti vā mamanti vā gāho natthi. Asatā ca na socatīti tasmiñca nāmarūpe khayavayaṃ patte “mama rūpaṃ khīṇaṃ...pe... mama viññāṇaṃ khīṇa”nti na socati na vihaññati, “khayavayadhammaṃ me khīṇa”nti passati. Sa veti so evarūpo vijjamānēpi nāmarūpe mamāyitarahitopi asatāpi tena asocanto bhikkhūti vuccatīti attho.

Desanāvasāne ubhopi jayampatikā anāgāmiphale patitṭhahimsu, sampattānampi sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

Pañcaggaḍāyakabrāhmaṇavattu chaṭṭhaṃ.

7. Sambahulabhikkhuvattu

368-376. Mettāvihārīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto sambahule bhikkhū ārabha kathesi.

Ekasmiñhi samaye āyasmante mahākaccāne avantijanapade kuraragharaṃ nissāya pavattapabbate viharante soṇo nāma koṭikaṇṇo upāsako therassa dhammakathāya pasīditvā therassa santike pabbajitukāmo therena “dukkaraṃ kho, soṇa, yāvajīvaṃ ekabhattaṃ ekaseyyaṃ brahmacariya”nti vatvā dve vāre paṭikkhittopi pabbajjāya ativiya ussāhajāto tatiyavāre theram yācitvā pabbajitvā appabhikkhukattā dakkhiṇāpathe tiṇṇaṃ vassānaṃ accayena laddhūpasampado satthāraṃ sammukhā daṭṭhukāmo hutvā upajjhāyaṃ āpucchitvā tena dinnaṃ sāsanaṃ gahetvā anupubbena jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā katapaṭisanthāro satthārā ekagandhakuṭiyaṃyeva anuññātasenāsano bahudeva rattiṃ ajjhokāse vīthināmetvā rattibhāge gandhakuṭiṃ pavisitvā attano pattasenāsane taṃ rattibhāgaṃ vītināmetvā paccūsasamaye satthārā ajjhittṭho soḷasa aṭṭhakavaggikāni sabbāneva sarabhañña abhaṇi. Athassa bhagavā sarabhañña pariyosāne abbhānumodento - “sādhū sādhū, bhikkhū”ti sādhuḥkāraṃ adāsi. Satthārā dinnasādhukāraṃ sutvā bhūmaṭṭhakadevā nāgā supaṇṇāti evaṃ yāva brahmalokā ekasādhukārameva ahosi.

Tasmiṃ khaṇe jetavanato vīsayojanasatamatthake kuraragharanagare therassa mātu mahāupāsikāya gehe adhivatthā devatāpi mahantena saddena sādhuḥkāramadāsi. Atha naṃ upāsikā āha - “ko esa sādhuḥkāraṃ deti”ti? Ahaṃ, bhaginīti. Kosi tvanti? Tava gehe adhivatthā, devatāti. Tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sādhuḥkāraṃ adatvā ajja kasmā desīti? Nāhaṃ tuyhaṃ sādhuḥkāraṃ dammīti. Atha kassa te sādhuḥkāro dinnoti? Tava puttassa koṭikaṇṇassa soṇattherassāti. Kiṃ me puttana katanti? Putto te ajja satthārā saddhiṃ ekagandhakuṭiyaṃ vasitvā dhammaṃ desesi, satthā tava puttassa dhammaṃ sutvā pasanno sādhuḥkāramadāsi. Tenassa mayāpi sādhuḥkāro dinno. Sammāsambuddhassa hi sādhuḥkāraṃ sampaṭicchitvā bhūmaṭṭhakadeve ādiṃ katvā yāva brahmalokā ekasādhukārameva jātanti. Kiṃ pana, sāmī, mama puttana satthu dhammo kathito, satthārā mama puttassa kathitoti? Tava puttana satthu kathitoti. Evaṃ devatāya kathentiyāva upāsikāya pañcavaṇṇā pīti uppajjitvā sakalasarīraṃ phari.

Athassā etadahosi - “sace me putto satthārā saddhiṃ ekagandhakuṭiyaṃ vasitvā satthu dhammaṃ kathetuṃ sakkhi, mayhampi kathetuṃ sakkhissatiyeva. Puttassa āgatakāle dhammassavanaṃ kāretvā dhammakathaṃ suṇissāmī”ti. Soṇattheropi kho

satthārā sādhuḱāre dinne “ayaṃ me upajjhāyena dinnasāsanam āroce tuṃ kālo”ti bhagavantam paccantimesu janapadesu vinayadharapañcamena gaṇeṇa upasampadam ādiṃ katvā pañca vare yācitvā katipāham satthu santikeyeva vasitvā “upajjhāyam passissāmī”ti satthāram āpucchitvā jetavanā nikkhamitvā anupubbena upajjhāyassa santikam agamāsi.

Thero punadivase tam ādāya piṇḍāya caranto mātu upāsikāya gehadvāram agamāsi. Sāpi puttam disvā tuṭṭhamānasā vanditvā sakkaccaṃ parivisitvā pucchi - “saccaṃ kira tvam, tāta, satthārā saddhiṃ ekagandhakuṭiyam vasitvā satthu dhammakatham kathesi”ti. “Upāsike, tuyham kena idam kathita”nti? “Tāta, imasmiṃ gehe adhivatthā devatā mahantena saddena sādhuḱāram datvā mayā ‘ko eso’ti vutte ‘aha’nti vatvā evaṇca evaṇca kathesi. Tam sutvā mayham etadahosi - ‘sace me putto satthu dhammakatham kathesi, mayhampi kathetuṃ sakkhissatī’ti. Atha nam āha - ‘tāta, yato tayā satthu sammukhā dhammo kathito, mayhampi kathetuṃ sakkhissasi eva. Asukadivase nāma dhammassavanam kāretvā tava dhammam suṇissāmi, tātā”ti. So adhivāsesi. Upāsikā bhikkhusaṅghassa dānam datvā pūjam katvā “puttassa me dhammakatham suṇissāmī”ti ekameva dāsiṃ geharakkhikam ṭhapetvā sabbam pariṇāman ādāya antonagare dhammassavanatthāya kārite maṇḍape alaṅkatadhammāsanam abhiruyha dhammam desentassa puttassa dhammakatham sotuṃ agamāsi.

Tasmiṃ pana kāle navasatā corā tassā upāsikāya gehe otāram olokentā vicaranti. Tassā pana geham sattahi pākārehi parikkhittam sattadvārakoṭṭhakayuttaṃ, tattha tesu tesu ṭhānesu caṇḍasunakhe bandhitvā ṭhapayimsu. Antogehe chadanassa udakapātataṭṭhāne pana parikham khaṇitvā tipunā pūrayimsu. Tam divā ātapena vilīnam pakkuthitam viya tiṭṭhati, rattim kaṭhinam kakkhaḷam hutvā tiṭṭhati. Tassānantarā mahantāni ayasaṅghāṭakāni niranṭaram bhūmiyam odahimsu. Iti imaṇcārakkham upāsikāya ca antogehe ṭhitabhāvam paṭicca te corā okāsam alabhantā tam divasaṃ tassā gatabhāvam ṇatvā umaṅgam bhinditvā tipuparikhāya ca ayasaṅghāṭakānaṃ heṭṭhābhāgeneva geham pavisitvā corajetṭhakam tassā santikam paṇiṃsu “sace sā amhākam idha pavitṭhabhāvam sutvā nivattitvā gehābhimukhī āgacchati, asinā nam paharitvā mārethā”ti. So gantvā tassā santike aṭṭhāsi.

Corāpi antogehe dīpaṃ jāletvā kahāpaṇagabbhadvāram vivarimsu. Sā dāsī core disvā upāsikāya santikam gantvā, “ayye, bahū corā geham pavisitvā kahāpaṇagabbhadvāram vivarimsū”ti ārocesi. “Corā attanā diṭṭhakahāpaṇe harantu, aham mama puttassa dhammakatham suṇāmi, mā me dhammassa antarāyam kari, geham gacchā”ti tam paṇiṃ. Corāpi kahāpaṇagabbham tuccham katvā rajatagabbham vivarimsu. Sā punapi gantvā tamattham ārocesi. Upāsikāpi “corā attanā icchitam harantu, mā me antarāyam karī”ti puna tam paṇiṃ. Corā rajatagabbhampi tuccham katvā suvaṇṇagabbham vivarimsu. Sā punapi gantvā upāsikāya tamattham ārocesi. Atha nam upāsikā āmantetvā, “bhoti je tvam anekavāram mama santikam āgatā, ‘corā yathārucitam harantu, aham mama puttassa dhammakatham suṇāmi, mā me antarāyam karī’ti mayā vuttāpi mama katham anādiyitvā punappunam āgacchasiyeva. Sace idāni tvam āgacchissasi, jānissāmi te kattabham, gehameva gacchā”ti paṇiṃ.

Corajetṭhako tassā katham sutvā “evarūpāya itthiyā santakam harantānam asani patitvā matthakam bhindeyyā”ti corānam santikam gantvā “sīgham upāsikāya

santakaṃ paṭipākatikaṃ karoṭhā''ti āha. Te kahāpaṇehi kahāpaṇagabbhaṃ,
rajatasuvaṇṇehi rajatasuvaṇṇagabbhe puna pūrayiṃsu. Dhammatā kiresā, yaṃ
dhammo dhammacāriṇaṃ rakkhati. Tenevāha -

''Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ,
Dhammo suciṇṇo sukhamāvahāti;
Esānisamso dhamme suciṇṇe,
Na duggatiṃ gacchati dhammacārī''ti.

Corāpi gantvā dhammassavanaṭṭhāne aṭṭhaṃsu. Theropi dhammaṃ kathetvā
vibhātāya rattiya āsanā otari. Tasmīṃ khaṇe coraṇṭṭhako upāsikāya pādamūle
nipajjitvā ''khamāhi me, ayye''ti āha. ''Kiṃ idaṃ, tātā''ti? ''Ahañhi tumhesu āghātaṃ
katvā tumhe māretukāmo aṭṭhāsi''nti. ''Tena hi te, tātā, khamāmī''ti. Sesacorāpi
tatheva vatvā, ''tātā, khamāmī''ti vutte āhaṃsu - ''ayye, sace no khamatha, puttassa
vo santike amhākaṃ pabbajjaṃ dāpethā''ti. Sā puttaṃ vanditvā āha - ''tātā, ime corā
mama guṇesu tumhākañca dhammakathāya pasannā pabbajjaṃ yācanti, pabbājetha
ne''ti. Thero ''sādhū''ti vatvā tehi nivatthavatthānaṃ dasāni chindāpetvā
tambamattikāya rajāpetvā te pabbājetvā sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Upasampannakāle ca
nesaṃ ekekassa viṣuṃ viṣuṃ kammaṭṭhānamadāsi. Te navasatā bhikkhū viṣuṃ
viṣuṃ navasatakammaṭṭhānāni gahetvā ekaṃ pabbataṃ abhiruyha tassa tassa
rukkhassa chāyāya nisīditvā samaṇadhammaṃ kariṃsu.

Satthā vīsayojanasatamatthake jetavanamahāvihāre nisinnova te bhikkhū oloketvā
tesaṃ cariyavasena dhammadesanaṃ vavatthāpetvā obhāsaṃ pharitvā sammukhe
nisīditvā kathento viya imā gāthā abhāsi -

368. ''Mettāvihārī yo bhikkhu, pasanno buddhasāsane;
Adhigacche padaṃ santaṃ, saṅkhārūpasamaṃ sukhaṃ.
369. ''Siñca bhikkhu imaṃ nāvaṃ, sittā te lahumessati;
Chetvā rāgañca dosañca, tato nibbānamehisi.
370. ''Pañca chinde pañca jahe, pañca cuttari bhāvaye;
Pañcasāṅgātigo bhikkhu, oghatiṇṇoti vuccati.
371. ''Jhāya bhikkhu mā pamādo,
Mā te kāmaguṇe ramessu cittaṃ;
Mā lohaguḷaṃ gilī pamatto,
Mā kandī dukkhamidanti dayhamāno.
372. ''Natthi jhānaṃ apaññassa, paññā natthi ajhāyato;
Yamhi jhānañca paññā ca, sa ve nibbānasantike.
373. ''Suññāgāraṃ pavitṭhassa, santacittassa bhikkhuno;
Amānusi ratī hoti, sammā dhammaṃ vipassato.
374. ''Yato yato sammasati, khandhānaṃ udayabbayaṃ;
Labhatī pītipāmojjaṃ, amataṃ taṃ vijānataṃ.
375. ''Tatrāyamādi bhavati, idha paññassa bhikkhuno;
Indriyagutti santuṭṭhi, pātimokkhe ca saṃvaro.

376. “Mitte bhajassu kalyāṇe, suddhājīve atandite;
Paṭisanthāravutyassa, ācāra kusalo siyā;
Tato pāmojjabahulo, dukkhassantaṃ karissatī”ti.

Tattha mettāvihārīti mettākammaṭṭhāne kammaṃ karontopi mettāvasena tikacatukkajjhāne nibbattetvā ʒhitopi mettāvihārīyeva nāma. Pasannoti yo pana buddhasāse pasanno hoti, pasādaṃ rociyevāti attho. Padaṃ santanti nibbānassetam nāmaṃ. Evarūpo hi bhikkhu santaṃ koṭṭhāsaṃ sabbasaṅkhārānaṃ upasantaṭāya saṅkhārūpasamaṃ, paramasukhatāya sukhanti laddhanāmaṃ nibbānaṃ adhigacchati, vindatiyevāti attho.

Siṅca bhikkhu imaṃ nāvanti bhikkhu imaṃ attabhāvasaṅkhātāṃ nāvaṃ micchāvitakkodakaṃ chaḍḍento siṅca. Sittā te lahumessatīti yathā hi mahāsamudde udakasseva bharitā nāvā chiddāni pidahitvā udakassa sittatāya sittā sallahukā hutvā mahāsamudde anosīditvā siṅhaṃ supaṭṭanaṃ gacchati, evaṃ tavāpi ayaṃ micchāvitakkodakabharitā attabhāvanāvā cakkhudvārādichiddāni saṃvarena pidahitvā uppannassa micchāvitakkodakassa sittatāya sittā sallahukā saṃsāravaṭṭe anosīditvā siṅhaṃ nibbānaṃ gamissati. Chetvāti rāgadosabandhanāni chinda. Etāni hi chinditvā arahattappatto tato aparabhāge anupādisesanibbānameva ehisi, gamissasīti attho.

Pañca chindeti heṭṭhāapāyasampāpakāni pañcorambhāgiyaṃyojanāni pāde baddharajjuma puriso satthena viya heṭṭhāmagattayena chindeyya. Pañca jaheti uparidevalokasampāpakāni pañcuddhambhāgiyaṃyojanāni puriso gīvāya baddharajjukaṃ viya arahattamaggena jaheyya pajaheyya, chindeyyāti attho. Pañca cuttari bhāvayeti uddhambhāgiyaṃyojanānaṃ pahānatthāya saddhādāni pañcīndriyāni uttari bhāveyya. Pañcasaṅgātigoti evaṃ sante pañcannaṃ rāgadosamohamānadiṭṭhisāṅgānaṃ atikkamanena pañcasaṅgātigo bhikkhu oghatiṇṇoti vuccati, cattāro oghe tiṇṇoyevāti vuccatīti attho.

Jhāya bhikkhūti bhikkhu tvaṃ dvinnama jhānānaṃ vasena jhāya ceva, kāyakammādīsu ca appamattavihārītāya mā pamajji. Rameṣṣūti pañcavidhe ca kāmaguṇe te cittaṃ mā ramesu. Mā lohaguḷanti sativossaggaḷakkaṇena hi pamādena pamattā niraye tattaṃ lohaguḷaṃ gilanti, tena taṃ vadāmi “mā pamatto hutvā lohaguḷaṃ gili, mā niraye ḍayhamāno ‘dukkhamida’nti kandī”ti attho.

Natthi jhānanti jhānuppādikāya vāyāmapaññāya apaññassa jhānaṃ nāma natthi. Paññā natthīti ajhāyantaṃ “saṃhito bhikkhu yathābhūtaṃ jānāti passatī”ti vuttalakkaṇā paññā natthi. Yamhi jhānañca paññā cāti yamhi puggale idaṃ ubhayampi atthi, so nibbānassa santike ʒhitoyevāti attho.

Suññāgāraṃ pavitṭhassāti kismiñcīdeva vivittokāse kammaṭṭhānaṃ avijahitvā kammaṭṭhānamasikārena nisinnassa. Santacittassāti nibbutacittassa. Sammāti hetunā kāraṇena dhammaṃ vipassantaṃ vipassanāsaṅkhātā amānusi rati atṭhasamāpattisaṅkhātā dibbāpi rati hoti uppajjatīti attho.

Yato yato sammasatīti atṭhatimsāya ārammaṇesu kammaṃ karonto yena yenākārena, purebhaddhāsu vā kālesu yasmiṃ yasmiṃ attanā abhirucite kāle, abhirucite vā kammaṭṭhāne kammaṃ karonto sammasati. Udayabbayanti pañcannaṃ khandhānaṃ pañcavīsatiyā lakkaṇehi udayaṃ, pañcavīsatiyā eva ca lakkaṇehi vayaṃ. Pītipāmojjanti evaṃ khandhānaṃ udayabbayaṃ sammasanto

dhammapīṭiṃ dhammapāmojjañca labhati. Amatanti taṃ sappaccaye nāmarūpe pākaṭe hutvā upaṭṭhahante uppannaṃ pītipāmojjaṃ amatanibbānasampāpakattā vijānataṃ paṇḍitānaṃ amatamevāti attho.

Tatrāyamādi bhavatīti tatra ayaṃ ādi, idaṃ pubbaṭṭhānaṃ hoti. Idha paññassāti imasmiṃ sāsane paṇḍitabhikkhuno. Idāni “taṃ ādī”ti vuttaṃ pubbaṭṭhānaṃ dassento indriyaguttītiādimāha. Catupārisuddhisīlañhi pubbaṭṭhānaṃ nāma. Tattha indriyaguttīti indriyasamvaro. Santuṭṭhīti catupaccayasantoso. Tena ājīvapārisuddhi ceva paccayasannissitañca sīlaṃ kathitaṃ. Pātimokkheti pātimokkhasaṅkhāte jeṭṭhakasīle paripūrakāritā kathitā.

Mitte bhajassu kalyāṇeti vissaṭṭhakammante apatirūpasahāye vajjetvā sādhujīvitāya suddhājīve jaṅghabalaṃ nissāya jīvikakappanāya akusīte atandite kalyāṇamitte bhajassu, sevassūti attho. Paṭisanthāravutyassāti āmisapaṭisanthārena ca dhammapaṭisanthārena ca sampannavuttitāya paṭisanthāravutti assa, paṭisanthārassa kārakā bhaveyyāti attho. Ācārakusaloti sīlampi ācāro, vattapaṭivattampi ācāro. Tattha kusalo siyā, cheko bhaveyyāti attho. Tato pāmojjabahuloti tato paṭisanthāravuttito ca ācāraḥkosallato ca uppannena dhammapāmojjena pāmojjabahulo hutvā taṃ sakalassāpi vaṭṭadukkhassa antaṃ karissatīti attho.

Evam satthārā desitāsu imāsu gāthāsu ekamekissāya gāthāya pariyosāne ekamekaṃ bhikkhusataṃ nisinnanisinnaṭṭhāneyeva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā vehāsaṃ abbhuggantvā sabbepi te bhikkhū ākāseveva vīsayaḥjanasatikaṃ kantāraṃ atikkamitvā tathāgatassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ vaṇṇentā thomentā pāde vandimṣūti.

Sambahulabhikkhuvatthu sattamaṃ.

8. Pañcasatabhikkhuvatthu

377. Vassikā viya pupphānīti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto pañcasate bhikkhū ārabha kathesi.

Te kira satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā araṇṇe samaṇadhammaṃ karontā pātova pupphitāni vassikapupphāni sāyaṃ vaṇṭato muccantāni disvā “pupphānaṃ vaṇṭehi muccanato mayaṃ paṭhamataraṃ rāgādīhi muccissāmā”ti vāyamiṃsu. Satthā te bhikkhū oloketvā, “bhikkhave, bhikkhunā nāma vaṇṭato muccanapupphena viya dukkhato muccituṃ vāyamitabbamevā”ti vatvā gandhakuṭiyaṃ nisinova ālokaṃ pharitvā imaṃ gāthamāha -

377. “Vassikā viya pupphāni, maddavāni pamuñcati;
Evam rāgañca dosañca, vippamuñcetha bhikkhavo”ti.

Tattha vassikāti sumanā. Maddavānīti milātāni. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā vassikā hiyyo pupphitapupphāni punadivase purāṇabhūtāni muñcati, vaṇṭato vissajjeti, evaṃ tumhepi rāgādayo dose vippamuñcethāti.

Desanāvasāne sabbepi te bhikkhū arahatte paṭiṭṭhahimṣūti.

Pañcasatabhikkhuvatthu aṭṭhamaṃ.

9. Santakāyattheravatthu

378. Santakāyoti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto santakāyattheraṃ nāma ārabha kathesi.

Tassa kira hatthapādakukkuccaṃ nāma nāhosi, kāyavijambhanarahito santaattabhāvova ahosi. So kira sīhayonito āgato thero. Sīhā kira ekadivasam gocaṃ gahetvā rajatasuvaṇṇamaṇipavāḷaguhānaṃ aññataraṃ pavisitvā manosilātale haritālacuṇṇesu sattāhaṃ nipajjitvā sattame divase uṭṭhāya nipannaṭṭhānaṃ oloketvā sace naṅguṭṭhassa vā kaṇṇānaṃ vā hatthapādānaṃ vā calitattā manosilāharitālacuṇṇānaṃ vipakaṇṇataṃ passanti, “na te idaṃ jātiyā vā gottassa vā patirūpa”nti puna sattāhaṃ nirāhārā nipajjanti, cuṇṇānaṃ pana vipakaṇṇabhāve asati “idaṃ te jātigottānaṃ anucchavika”nti āsayā nikkhamitvā vijambhitvā disā anuviloketvā tikkhattuṃ sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkamanti. Evarūpāya sīhayoniyā āgato ayaṃ bhikkhu. Tassa kāyasamācāraṃ disvā bhikkhū satthu ārocesuṃ - “na no, bhante, santakāyattherasadiso bhikkhu diṭṭhapubbo. Imassa hi nisinnaṭṭhāne hatthacalanaṃ vā pādacalanaṃ vā kāyavijambhitā vā natthī”ti. Taṃ sutvā satthā, “bhikkhave, bhikkhunā nāma santakāyattherena viya kāyādīhi upasanteneva bhavitabba”nti vatvā imaṃ gāthamāha -

378. “Santakāyo santavāco, santavā susamāhito;
Vantalokāmiso bhikkhu, upasantoti vuccatī”ti.

Tattha santakāyoti pāṇātipātādīnaṃ abhāvena santakāyo, musāvādādīnaṃ abhāvena santavāco, abhiijhādīnaṃ abhāvena santavā, kāyādīnaṃ tiṇṇampi suṭṭhu samāhitattā susamāhito, catūhi maggehi lokāmisassa vantatāya vantelokāmiso bhikkhu abbhantare rāgādīnaṃ upasantatāya upasantoti vuccatīti attho.

Desanāvasāne so thero arahatte patitṭhahi, sampattānampi sātthikā dhammadesanā ahoṣīti.

Santakāyattheravatthu navamaṃ.

10. Naṅgalakulattheravatthu

379-380. Attanā codayattānanti imaṃ dhammadesanaṃ satthā jetavane viharanto naṅgalakulattheraṃ ārabha kathesi.

Eko kira duggatamanusso paresaṃ bhatim katvā jīvati, taṃ eko bhikkhu pilotikakhaṇḍanivatthaṃ naṅgalaṃ ukkhipitvā gacchantaṃ disvā evamāha - “kiṃ pana te evaṃ jīvanato pabbajituṃ na vara”nti. Ko maṃ, bhante, evaṃ jīvantaṃ pabbājessatīti? Sace pabbajissasi, ahaṃ taṃ pabbājessāmīti. Sādhu bhante, sace maṃ pabbājessatha, pabbajissāmīti. Atha maṃ so thero jetavanaṃ netvā sahatthēna, nhāpetvā māḷake ṭhapetvā pabbājetvā nivatthapilotikakhaṇḍena saddhiṃ naṅgalaṃ māḷakasīmāyameva rukkhasākhāyaṃ ṭhapāpesi. So upasampannakālepi naṅgalakulattherotveva paññāyī. So buddhānaṃ uppannālābhasakkāraṃ nissāya jīvanto ukkaṇṭhitvā ukkaṇṭhitaṃ vinodetuṃ asakkonto “na dāni saddhādeyyāni kāsāyāni paridahitvā gamissāmī”ti taṃ rukkhamūlaṃ gantvā attanāva attānaṃ ovadi - “ahirika, nillajja, idaṃ nivāsetvā vibbhamitvā bhatim katvā jīvitukāmo jāto”ti. Tassevaṃ attānaṃ ovaḍantasseva cittaṃ tanukabhāvaṃ gataṃ. So nivattitvā puna katipāhaccayena ukkaṇṭhitvā tatheva attānaṃ ovadi, punassa cittaṃ nivatti. So imināva nīhārena ukkaṇṭhitaukkaṇṭhitakāle tattha gantvā attānaṃ ovadi. Atha maṃ

bhikkhū tattha abhiñhaṃ gacchantam disvā, “āvuso, naṅgalatthera kasmā ettha gacchasi”ti pucchimsu. So “ācariyassa santikaṃ gacchāmi, bhante”ti vatvā katipāheneva arahattam pāpuṇi.

Bhikkhū tena saddhiṃ keḷiṃ karontā āhaṃsu - “āvuso naṅgalatthera, tava vicaraṇamaggo avaḷaṅḅo viya jāto, ācariyassa santikaṃ na gacchasi maññe”ti. Āma, bhante, mayaṃ saṃsagge sati agamimhā, idāni pana so saṃsaggo chinno, tena na gacchāmāti. Taṃ sutvā bhikkhū “esa abhūtaṃ vatvā aññaṃ byākarotī”ti satthu tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā “āma, bhikkhave, mama putto attanāva attānaṃ codetvā pabbajitakiccassa matthakaṃ patto”ti vatvā dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi -

379. “Attanā codayattānaṃ, paṭimaṃsetha attanā;
So attagutto satimā, sukhaṃ bhikkhu vihāhisi.

380. “Attā hi attano nātho, ko hi nātho paro siyā;
Attā hi attano gati;
Tasmā saṃyamamattānaṃ, assaṃ bhaddraṃva vāṇijo”ti.

Tattha codayattānanti attanāva attānaṃ codaya sārāya. Paṭimaṃsethāti attanāva attānaṃ parivīmaṃsatha. Soti so tvaṃ, bhikkhu, evaṃ sante attanāva guttatāya attagutto, upaṭṭhitasatitāya satimā hutvā sabbiriyāpathesu sukhaṃ viharissasīti attho.

Nāthoti avassayo patiṭṭhā. Ko hi nātho paroti yasmā parassa attabhāve patiṭṭhāya kusalaṃ vā katvā saggaparāyaṇena maggaṃ vā bhāvetvā sacchikataphalena bhavituṃ na sakkā, tasmā ko hi nāma paro nātho bhavyeṃyāti attho. Tasmāti yasmā attāva attano gati patiṭṭhā saraṇaṃ, tasmā yathā bhaddraṃ assājānīyaṃ nissāya lābhaṃ patthayanto vāṇijo tassa visamaṭṭhānacāraṃ pacchinditvā divasassa tikkhattuṃ nahāpento bhojento saṃyameti paṭijaggati, evaṃ tvampi anuppannassa akusalassa uppādaṃ nivārento satisammosena uppannaṃ akusalaṃ pajahanto attānaṃ saṃyama gopaya, evaṃ sante paṭhamajjhānaṃ ādiṃ katvā lokiya lokuttaravisesaṃ adhigamissasīti attho.

Desanāvasāne bahū sotāpatti phalādīni pāpuṇimsūti.

Naṅgalakulattheravatthu dasamaṃ.

11. Vakkalitttheravatthu

381. Pāmojjabahuloti imaṃ dhammadesanaṃ satthā veḷuvane viharanto vakkalitttheraṃ ārabha kathesi.

So kirāyasmā sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto piṇḍāya pavitṭhaṃ tathāgataṃ disvā satthu sarīrasampattiṃ oloketvā sarīrasampattidassanena atitto “evāhaṃ niccakālaṃ tathāgataṃ daṭṭhuṃ labhissāmī”ti satthu santike pabbajitvā yattha ṭhiteṇa sakkā dasabalaṃ passituṃ, tattha ṭhito sajjhāyakammaṭṭhānāmanasikārādīni pahāya satthāraṃ oloketova vicarati. Satthā tassa ṇāṇaparipākaṃ āgamento kiñci avatvā “idānissa ṇāṇaṃ paripākaṃ gata”nti ṇatvā “kiṃ te, vakkali, iminā pūtikāyena diṭṭhena, yo kho, vakkali, dhammaṃ passati, so maṃ passati. Yo maṃ passati, so dhammaṃ passatī”ti vatvā ovadi. So evaṃ ovaditopi satthu dassanaṃ pahāya neva aññattha gantuṃ sakkoti. Atha naṃ satthā

“nāyaṃ bhikkhu saṃvegaṃ alabhitvā bujjhissatī”ti upakaṭṭhāya vassūpanāyikāya rājagahaṃ gantvā vassūpanāyikadivase “apehi, vakkali, apehi, vakkali”ti paṇāmesi. So “na maṃ satthā ālapatī”ti temāsaṃ satthu sammukhe ṭhātumaṃ asakkonto “kiṃ mayhaṃ jīvitena, pabbatā attānaṃ pāteṣṣāmi”ti gijjhakūṭaṃ abhiruhi.

Satthā tassa kilamanabhāvaṃ ṇatvā “ayaṃ bhikkhu mama santikā assāsaṃ alabhanto maggaphalānaṃ upanissayaṃ nāseyyā”ti attānaṃ dassetumaṃ obhāsaṃ muñci. Athassa satthu diṭṭhakālato paṭṭhāya tāvamahantopi soko pahīyi. Satthā sukkhataḷākaṃ oghena pūrento viya therassa balavapītipāmojjaṃ uppādetumaṃ imaṃ gāthamāha -

381. “Pāmojjabahulo bhikkhu, pasanno buddhasāsane;
Adhigacche padaṃ santaṃ, saṅkhārūpasamaṃ sukha”nti.

Tassattho - pakatiyāpi pāmojjabahulo bhikkhu buddhasāsane pasādaṃ roceti, so evaṃ pasanno buddhasāsane santaṃ padaṃ saṅkhārūpasamaṃ sukhanti laddhanāmaṃ nibbānaṃ adhigaccheyyāti. Imañca pana gāthaṃ vatvā satthā vakkalitherassa hatthaṃ pasāretvā -

“Ehi vakkali mā bhāyi, olokehi tathāgataṃ;
Ahaṃ taṃ uddharissāmi, pañke sannaṃva kuñjaraṃ.

“Ehi vakkali mā bhāyi, olokehi tathāgataṃ;
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, rāhuggahaṃva sūriyaṃ.

“Ehi vakkali mā bhāyi, olokehi tathāgataṃ;
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, rāhuggahaṃva candima”nti. -

Imā gāthā abhāsi. So “dasabalo me diṭṭho, ehīti ca avhānampi laddha”nti balavapītiṃ uppādetvā “kuto nu kho gantabba”nti gamanamaggaṃ apassanto dasabalassa sammukhe ākāse uppatitvā paṭhamapāde pabbate ṭhiteyeva satthārā vuttagāthā āvajjento ākāseyeva pītiṃ vikkhambhetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā tathāgataṃ vandamānova otaritvā satthu santike aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā aparabhāge saddhādhimuttānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesīti.

Vakkalitheravatthu ekādasamaṃ.

12. Sumanasāmaṇeravatthu

382. Yo haveti imaṃ dhammadesanaṃ satthā pubbārāme viharanto sumanasāmaṇeraṃ ārabba kathesi. Tatrāyaṃ anupubbī kathā -

Padumuttarabuddhakālasmiñhi eko kulaputto satthārā catuparisamajjhe ekaṃ bhikkhumaṃ dibbacakkhukānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ sampattiṃ patthayamāno satthāraṃ nimantetvā sattāhaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā, “bhante, ahampi anāgate ekassa buddhassa sāsane dibbacakkhukānaṃ aggo bhavēyya”nti patthanaṃ ṭhapesi. Satthā kappasatasahassaṃ olovento tassa patthanāya samijjhanabhāvaṃ veditvā “ito kappasatasahassamatthake gotamabuddhasāsane dibbacakkhukānaṃ aggo anuruddho nāma bhavissasī”ti byākāsi. So taṃ byākaraṇaṃ sutvā sve pattabbaṃ viya taṃ sampattiṃ maññamāno parinibbute satthari bhikkhū dibbacakkhuparikammaṃ pucchitvā sattayojanikaṃ kañcanathūpaṃ parikkhipitvā

anekāni dīparukkhasahassāni kāretvā dīpapūjaṃ katvā tato cuto devaloke nibbattitvā devamanussesu kappasatasahassāni saṃsaritvā imasmiṃ kappe bārāṇasiyaṃ daliddakule nibbatto sumanasetṭhiṃ nissāya tassa tiṇahārako hutvā jīvikaṃ kappesi. Annabhārotissa nāmaṃ ahosi. Sumanasetṭhīpi tasmīṃ nagare niccakālaṃ mahādānaṃ deti.

Athekadivasam upariṭṭho nāma paccekabuddho gandhamādane nirodhasamāpattito vuṭṭhāya “kassa nu kho ajja anuggahaṃ karissāmī”ti cintetvā “ajja mayā annabhārassa anuggahaṃ kātuṃ vaṭṭati, idāni ca so aṭavito tiṇaṃ ādāya gehaṃ āgamissatī”ti ñatvā pattacīvaramādāya iddhiyā gantvā annabhārassa sammukhe paccuṭṭhāsi. Annabhāro taṃ tucchapattahatthaṃ disvā “api, bhante, bhikkhaṃ labhitthā”ti pucchitvā “labhissāma mahāpuñṇā”ti vutte “tena hi, bhante, thokaṃ āgamethā”ti tiṇakājaṃ chaḍḍetvā vegena gehaṃ gantvā, “bhadde, mayhaṃ ṭhapitabhāgabhattaṃ atthi, natthī”ti bhariyaṃ pucchitvā “atthi, sāmī”ti vutte vegena paccāgantvā paccekabuddhassa pattaṃ ādāya “mayhaṃ dātukāmatāya sati deyyadhammo na hoti, deyyadhamme sati paṭiggāhakaṃ na labhāmi. Ajja pana me paṭiggāhako ca diṭṭho, deyyadhammo ca atthi, lābhā vata me”ti gehaṃ gantvā bhattaṃ patte pakkhipāpetvā paccāharitvā paccekabuddhassa hatthe patiṭṭhapetvā -

“Iminā pana dānena, mā me dāliddiyaṃ ahu;
Natthīti vacanaṃ nāma, mā ahosi bhavābhava. -

Bhante evarūpā dujjīvitā mucceyyaṃ, natthīti padameva na suṇeyya”nti patthanaṃ ṭhapesi. Paccekabuddho “evaṃ hotu mahāpuñṇā”ti vatvā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

Sumanasetṭhinopi chatte adhivatthā devatā “aho dānaṃ paramadānaṃ, upariṭṭhe supatiṭṭhita”nti vatvā tikkhattuṃ sādhu-kāramadāsi. Atha naṃ seṭṭhi “kiṃ maṃ ettakaṃ kālaṃ dānaṃ dadamānaṃ na passasī”ti āha. Nāhaṃ tava dānaṃ ārabba sādhu-kāraṃ demi, annabhārena pana upariṭṭhassa dinnapiṇḍapāte pasīditvā mayā esa sādhu-kāro pavattitoti. So “acchariyaṃ vata, bho, ahaṃ ettakaṃ kālaṃ dānaṃ dadanto devataṃ sādhu-kāraṃ dāpetuṃ nāsakkhiṃ, annabhāro maṃ nissāya jīvanto ekapiṇḍapāteneva sādhu-kāraṃ dāpesi, tassa dāne anucchavikaṃ katvā taṃ piṇḍapātaṃ mama santakaṃ karissāmī”ti cintetvā taṃ pakkosāpetvā “ajja tayā kassaci kiñci dinna”nti pucchi. “Āma, sāmī, upariṭṭhapaccekabuddhassa me ajja bhāgabhattaṃ dinna”nti. “Handa, bho, kahāpaṇaṃ gahetvā etaṃ mayhaṃ piṇḍapātaṃ dehī”ti? “Na demi, sāmī”ti. So yāva sahasaṃ vaḍḍhesi, itaro sahasenāpi nādāsi. Atha naṃ “hotu, bho, yadi piṇḍapātaṃ na desi, sahasaṃ gahetvā pattiṃ me dehī”ti āha. So “ayyena saddhiṃ mantetvā jānissāmī”ti vegena paccekabuddhaṃ sampāpuṇitvā, “bhante sumanasetṭhi, sahasaṃ datvā tumhākaṃ piṇḍapāte pattiṃ yācati, kiṃ karomī”ti pucchi.

Athassa so upamaṃ āhari “seyyathāpi, paṇḍita, kulasatike gāme ekasmiṃ ghare dīpaṃ jāleyya, sesā attano telena vaṭṭiṃ temetvā jālāpetvā gaṇheyyuṃ, purimapaḍīpassa pabhā atthīti vattabbā natthī”ti. Atirekatarā, bhante, pabhā hotīti. Evamevaṃ paṇḍita uḷunkayāgu vā hotu, kaṭacchubhikkhā vā, attano piṇḍapāte paresaṃ pattiṃ dentassa yattakānaṃ deti, tattakaṃ vaḍḍhati. Tvañhi ekameva piṇḍapātaṃ adāsi, seṭṭhissa pana pattiyaṃ dinnāya dve piṇḍapātā honti eko tava, eko tassāti.

So “sādhū, bhante”ti taṃ abhivādetvā seṭṭhissa santikaṃ gantvā “gaṇha, sāmī, patti”nti āha. Tena hi ime kahāpaṇe gaṇhāti. Nāhaṃ piṇḍapātaṃ vikkiṇāmi, saddhāya te pattiṃ dammīti. “Tvam saddhāya desi, ahampi tava guṇe pūjemi, gaṇha, tāta, ito paṭṭhāya ca pana mā sahatthā kammamakāsi, vīthiyaṃ gharaṃ māpetvā vasa. Yena ca te attho hoti, sabbaṃ mama santikā gaṇhāhī”ti āha. Nirodhā vuṭṭhitassa pana dinnapiṇḍapāto tadeva vipākaṃ deti. Tasmā rājāpi taṃ pavattiṃ sutvā annabhāraṃ pakkosāpetvā pattiṃ gahetvā mahantaṃ bhogaṃ datvā tassa seṭṭhiṭṭhānaṃ dāpesi.

So sumanaseṭṭhissa sahāyako hutvā yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato cuto devaloke nibbattitvā devamanussesu saṃsaranto imasmim buddhuppāde kapilavatthunagare amitodanassa sakkassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi, anuruddhotissa nāmaṃ akaṃsu. So mahānāmasakkassa kaniṭṭhabhātā, satthu cūlapitu putto paramasukhumālo mahāpuñño ahoṣi. Ekadivaṃ kira chasu khattiyesu pūve lakkhaṃ katvā guḍhi kīlantesu anuruddho parājito pūvānaṃ atthāya mātu santikaṃ paṇiṇi. Sā mahantaṃ suvaṇṇathālaṃ pūretvā pūve pesesi. Pūve khāditvā puna kīlanto parājito tatheva paṇiṇi. Evaṃ tikkhattuṃ pūvesu āhaṭesu catutthe vāre mātā “idāni pūvā natthī”ti paṇiṇi. Tassā vacanaṃ sutvā “natthī”ti padassa asutapubbatāya “natthipūvā nāma idāni bhavissanti”ti saññaṃ katvā “gaccha natthipūve āharā”ti pesesi. Athassa mātā “natthipūve kira, ayye, dethā”ti vutte “mama puttena natthīti padaṃ na sutapubbaṃ, kathaṃ nu kho natthibhāvaṃ jānāpeyya”nti suvaṇṇapātiṃ dhovitvā aparāya suvaṇṇapātiyā paṭikujjitvā “handā, tāta, imaṃ mama puttassa dehī”ti paṇiṇi. Tasmim khaṇe nagarapariggāhikā devatā “amhākaṃ sāmīnā annabhāraṃ upariṭṭhassa paccekabuddhassa bhāgabhataṃ datvā ‘natthīti padameva na suṇeyya’nti patthanā nāma ṭhapitā. Sace mayaṃ tamatthaṃ ṇatvā ajjhupekkheyyāma, muddhāpi no sattadhā phaleyyā”ti cintetvā dibbapūvehi pātiṃ pūrayiṃsu. So puriso pātiṃ āharitvā tassa santike ṭhapetvā vivari. Tesam gandho sakalanagaraṃ phari. Pūvo pana mukhe ṭhapitamattova sattarasaharaṇisahasāni pharitvā atṭhāsi.

Anuruddhopi cintesi - “na maṃ mañña ito pubbe mātā piyāyati. Na hi me aññadā tāya natthipūvā nāma pakkapubbā”ti. So gantvā mātaraṃ evamāha - “amma, nāhaṃ tava piyo”ti. Tāta, kiṃ vadesi, mama akkhīhipi hadayamaṃsatopi tvam piyataroti. Sacāhaṃ, amma, tava piyo, kasmā mama pubbe evarūpe natthipūve nāma na adāsīti. Sā taṃ purisaṃ pucchi - “tāta, kiñci pātiyaṃ ahoṣī”ti. Āma, ayye, pūvānaṃ pāti paripuṇṇā ahoṣi, na me evarūpā diṭṭhapubbāti. Sā cintesi - “putto me katapuñño, devatāhissa dibbapūvā pahitā bhavissanti”ti. Sopi mātaraṃ āha - “amma, na mayā evarūpā pūvā khāditapubbā, ito paṭṭhāya me natthipūvameva paceyyāsī”ti. Sā tato paṭṭhāya tena “pūve khāditukāmomhī”ti vuttakāle suvaṇṇapātiṃ dhovitvā aññāya pātiyā paṭikujjitvā paṇiṇati, devatā pātiṃ pūrenti. Evaṃ so agāramajjhe vasanto natthīti padassa atthaṃ ajānitvā dibbapūveyeva paribhuñji.

Satthu pana parivāratthaṃ kulapaṭipātiyā sākiyakumāresu pabbajantesu mahānāmena sakkena, “tāta, amhākaṃ kulā koci pabbajito natthi, tayā vā pabbajitabbaṃ, mayā vā”ti vutte so āha - “ahaṃ atisukhumālo pabbajitūṃ na sakkhissāmi”ti. Tena hi kammantaṃ uggaṇha, ahaṃ pabbajissāmi. Ko esa kammanto nāmāti? So hi bhattassa utṭhānaṭṭhānampi na jānāti, kammantaṃ kimeva jānissati, tasmā evamāha. Ekadivaṃ ahaṃ anuruddho bhaddiyo kimiloti tayo janā “bhattaṃ nāma kahaṃ utṭhātī”ti mantayiṃsu. Tesu kimilo “koṭṭhesu utṭhātī”ti āha.

So kirekadivasam vīhī koṭṭhamhi pakkhipante addasa, tasmā “koṭṭhe bhattam uppajjati”ti saññāya evamāha. Atha nam bhaddiyo “tvam na jānāsī”ti vatvā “bhattam nāma ukkhaliyam uṭṭhātī”ti āha. So kirekadivasam ukkhalito bhattam vaḍḍhente disvā “etthevetam uppajjati”ti saññamakāsi, tasmā evamāha. Anuruddho te ubhopi “tumhe na jānāthā”ti vatvā “bhattam nāma ratanubbedhamakuḷāya mahāsuvaṇṇapātiyam uṭṭhātī”ti āha. Tena kira neva vīhiṃ koṭṭentā, na bhattam pacantā diṭṭhapubbā, suvaṇṇapātiyam vaḍḍhetvā purato ṭhapitabhattameva passati, tasmā “pātiyamvevetam uppajjati”ti saññamakāsi, tasmā evamāha. Evam bhattuṭṭhānatṭhānampi ajānanto mahāpuñño kulaputto kammante kiṃ jānissati.

So “ehi kho te, anuruddha, gharāvāsattam anusāsissāmi, paṭhamam khetam kasāpetabba”ntiadinā nayena bhātarā vuttānam kammantānam apariyantabhāvam sutvā “na me gharāvāsena attho”ti mātaram āpucchitvā bhaddiyapamukhehi pañcahi sākiyakumārehi saddhiṃ nikkhamitvā anupiyambavane satthāram upasaṅkamitvā pabbaji. Pabbajitvā ca pana sammāpaṭipadam paṭipanno anupubbena tisso vijjā sacchikatvā dibbena cakkhunā ekāsane nisinnova hatthatale ṭhapitaāmalakāni viya sahasalokadhātuyo olokanasamattho hutvā -

“Pubbenivāsam jānāmi, dibbacakkhu visodhitam;
Tevijjo iddhipattomhi, katam buddhassa sāsana”nti. -

Udānam udānetvā “kiṃ nu kho me katvā ayaṃ sampatti laddhā”ti olokeno “padumuttarapādamūle patthanam ṭhapesi”nti ṇatvā puna “saṃsāre saṃsaranto asukasmīṃ nāma kāle bārāṇasiyam sumanasetṭhiṃ nissāya jīvanto annabhāro nāma ahosi”ntipi ṇatvā -

“Annabhāro pure āsiṃ, daliddo tiṇahārako;
Piṇḍapāto mayā dinno, upariṭṭhassa tādino”ti. -

Āha. Athassa etadahosi - “yo so tadā mayā upariṭṭhassa dinnapiṇḍapātato kahāpaṇe datvā pattiṃ aggahesi, mama sahāyako sumanasetṭhi kham nu kho so etarahi nibbatto”ti. Atha nam “viñjhāṭaviyam pabbatapāde muṇḍanigamo nāma atthi, tattha mahāmuṇḍassa nāma upāsakassa mahāsumano cūlasumanoti dve puttā, tesu so cūlasumano hutvā nibbatto”ti addasa. Disvā ca pana cintesi - “atthi nu kho tattha mayi gate upakāro, natthī”ti. So upadhārento idaṃ addasa “so tattha mayi gate sattavassikova nikkhamitvā pabbajissati, khuraggeyeva ca arahattam pāpuṇissati”ti. Disvā ca pana upakaṭṭhe antovasse ākāse gantvā gāmadvāre otari. Mahāmuṇḍo pana upāsako therassa pubbehi vissāsiko eva. So theram piṇḍapātakāle cīvaram pārupantaṃ disvā puttam mahāsumanaṃ āha - “tāta, ayyo, me anuruddhatthero āgato, yāvassa añño koci pattam na gaṇhāti, tāvassa gantvā pattam gaṇha, aham āsanaṃ paññāpessāmi”ti. So tathā akāsi. Upāsako theram antonivesane sakkaccaṃ parivisitvā temāsam vasanattāya paṭiññaṃ gaṇhi, theropi adhivāsesi.

Atha nam ekadivasam paṭijagganto viya temāsam paṭijaggitvā mahāpavāraṇāya ticīvaraṇceva guḷatelaṇḍulādīni ca āharitvā therassa pādamūle ṭhapetvā “gaṇhatha, bhante”ti āha. “Alaṃ, upāsaka, na me iminā attho”ti. “Tena hi, bhante, vassāvāsikalābho nāmesa, gaṇhatha na”nti? “Na gaṇhāmi, upāsakā”ti. “Kimattham na gaṇhatha, bhante”ti? “Mayham santike kappiyakārako sāmaṇero pi natthī”ti. “Tena hi, bhante, mama putto mahāsumano sāmaṇero bhavissati”ti. “Na me, upāsaka, mahāsumanenattho”ti. “Tena hi, bhante, cūlasumanaṃ pabbājethā”ti.

Thero “sādhū”ti sampatiçchitvā cūḷasumanam pabbājesi. So khuraggeyeve arahattam pāpuṇi. Thero tena saddhiṃ aḍḍhamāsamattam tattheva vasitvā “satthāram passissāmī”ti tassa ṇātake āpucchitvā ākāseveva gantvā himavantapadese araṇṇakuṭikāya otari.

Thero pana pakatiyāpi āradhaviṇiyo, tassa tattha pubbarattāpararattam caṅkamantassa udaravāto samuṭṭhahi. Atha naṃ kilantarūpaṃ disvā sāmaṇero pucchi - “bhante, kiṃ vo rujjatī”ti? “Udaravāto me samuṭṭhito”ti. “Aññadāpi samuṭṭhitapubbo, bhante”ti? “Āmāvuso”ti. “Kena phāsukaṃ hoti, bhante”ti? “Anotattato pāṇiye laddhe phāsukaṃ hoti, āvuso”ti. “Tena hi, bhante, āharāmī”ti. “Sakkhissasi sāmaṇerā”ti? “Āma, bhante”ti. Tena hi anotatte pannago nāma nāgarājā maṃ jānāti, tassa ācikkhitvā bhesajjatthāya ekaṃ pāṇiyavāraṃ āharāti. So sādhūti upajjhāyaṃ vanditvā vehāsaṃ abbhuggantvā pañcayojanasataṃ ṭhānaṃ agamāsi. Taṃ divasaṃ pana nāgarājā nāganāṭakaparivuto udakakīḷaṃ kīḷitukāmo hoti. So sāmaṇeraṃ āgacchantam disvāva kujjhi, “ayaṃ muṇḍakasamaṇo attano pādapaṃsum mama matthake okiranto vicarati, anotatte pāṇiyatthāya āgato bhavissati, na dānissa pāṇiyaṃ dassāmī”ti paṇṇāsayojanikaṃ anotattadahaṃ mahāpāṭiyā ukkhalim pidahanto viya phaṇena pidahitvā nipajji. Sāmaṇero nāgarājassa ākāraṃ oloketvāva “kuddho aya”nti ṇatvā imaṃ gāthamāha -

“Suṇohi me nāgarāja, uggateja mahabbala;
Dehi me pāṇiyaghaṭaṃ, bhesajjatthamhi āgato”ti.

Taṃ sutvā nāgarājā imaṃ gāthamāha -

“Puratthimasmim disābhāge, gaṅgā nāma mahānadī;
Mahāsamuddamappeti, tato tvaṃ pāṇiyaṃ harā”ti.

Taṃ sutvā sāmaṇero “ayaṃ nāgarājā attano icchāya na dassati, ahaṃ balakkāraṃ katvā ānubhāvaṃ jānāpetvā imaṃ abhibhavitvāva pāṇiyaṃ gaṇhissāmī”ti cintetvā, “mahārāja, upajjhāyo maṃ anotattatova pāṇiyaṃ āharāpeti, tenāhaṃ idameva harissāmi, apehi, mā maṃ vārehī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

“Itova pāṇiyaṃ hāssaṃ, imināvamhi atthiko;
Yadi te thāmalāmaṃ atthi, nāgarāja nivārayā”ti.

Atha naṃ nāgarājā āha -

“Sāmaṇera sace atthi, tava vikkama porisaṃ;
Abhinandāmi te vācaṃ, harassu pāṇiyaṃ mamā”ti.

Atha naṃ sāmaṇero “evaṃ, mahārāja, harāmī”ti vatvā “yadi sakkonto harāhī”ti vutte - “tena hi suṭṭhu jānassū”ti tikkhattuṃ paṭiññaṃ gahetvā “buddhasāsanassa ānubhāvaṃ dassetvā mayā pāṇiyaṃ harituṃ vaṭṭatī”ti cintetvā ākāsaṭṭhadevatānaṃ tāva santikaṃ agamāsi. Tā āgantvā vanditvā “kiṃ, bhante”ti vatvā aṭṭhaṃsu. “Etasmim anotattadahapiṭṭhe pannaganāgarājena saddhiṃ mama saṅgāmo bhavissati, tattha gantvā jayaparājayaṃ olokethā”ti āha. So eteneva nīhārena cattāro lokapāle sakkasuyāmasantusitaparanimmitavasavattī ca upasaṅkamitvā tamatthaṃ ārocesi. Tato paraṃ paṭipāṭiyā yāva brahmalokaṃ gantvā tattha tattha brahmehi āgantvā vanditvā ṭhitehi “kiṃ, bhante”ti puṭṭho tamatthaṃ ārocesi. Evaṃ so asaṇṇe ca arūpibrahmāno ca ṭhapetvā sabbattha muhutteneva āhiṇḍitvā ārocesi. Tassa

vacanaṃ sutvā sabbāpi devatā anotattadahapiṭṭhe nāḷiyaṃ pakkhittāni piṭṭhacuṇṇāni
viya ākāsaṃ niraṇṭaraṃ pūretvā sannipatiṃsu. Sannipatite devasaṅghe sāmaṇero
ākāse ṭhatvā nāgarājaṃ āha -

“Suṇohi me nāgarāja, uggateja mahabbala;
Dehi me pāṇiyaghaṭaṃ, bhesajjatthamhi āgato”ti.

Atha naṃ nāgo āha -

“Sāmaṇera sace atthi, tava vikkama porisaṃ;
Abhinandāmi te vācaṃ, harassu pāṇiyaṃ mamā”ti.

So tikkhattuṃ nāgarājassa paṭiññaṃ gahetvā ākāse ṭhitakova dvādasayojanikaṃ
brahmattabhāvaṃ māpetvā ākāsaṃ oruḷha nāgarājassa phaṇe akkamitvā
adhomukhaṃ nippīlesi, tāvadeva balavatā purisena akkantaallacammaṃ viya
nāgarājassa phaṇe akkantamatte ogalitvā dabbimattā phaṇapuṭakā ahesuṃ.
Nāgarājassa phaṇehi muttamuttatṭhānato tālakkhandhapamāṇā udakavaṭṭiyo
uggaṇchiṃsu. Sāmaṇero ākāseyeva pāṇiyavārakaṃ pūresi. Devasaṅgho
sādhukāramadāsī. Atha nāgarājā lajjitvā sāmaṇerassa kujjhi, jayakusumavaṇṇānissa
akkhīni ahesuṃ. So “ayaṃ maṃ devasaṅghaṃ sannipādetvā pāṇiyaṃ gahetvā
lajjāpesi, etaṃ gahetvā mukhe hatthaṃ pakkhipitvā hadayaṃsaṃ vāssa
maddāmi, pāde vā naṃ gahetvā pāragaṅgāyaṃ khipāmi”ti vegena anubandhi.
Anubandhantopi naṃ pāpuṇituṃ nāsakkhiyeva. Sāmaṇero gantvā upajjhāyassa
hatthe pāṇiyaṃ ṭhapetvā “pivatha, bhante”ti āha. Nāgarājāpi pacchato āgantvā,
“bhante anuruddha, sāmaṇero mayā adinnameva pāṇiyaṃ gahetvā āgato, mā
pivithā”ti āha. Evaṃ kira sāmaṇerāti. “Pivatha, bhante, iminā me dīnaṃ pāṇiyaṃ
āhaṭa”nti āha. Thero “khīṇāsavasāmaṇerassa musākathanaṃ nāma natthi”ti ṇatvā
pāṇiyaṃ pivi. Taṅkhaṇaṇṇevassa ābādho paṭipassambhi. Puna nāgo therāṃ āha -
“bhante, sāmaṇerenamhi sabbaṃ devagaṇaṃ sannipādetvā lajjāpito, ahamassa
hadayaṃ vā phālessāmi, pāde vā naṃ gahetvā pāragaṅgāya khipissāmi”ti. Mahārāja,
sāmaṇero mahānubhāvo, tumhe sāmaṇerena saddhiṃ saṅgāmetuṃ na sakkhissatha,
khamāpetvā naṃ gacchathāti. So sayampi sāmaṇerassa ānubhāvaṃ jānātiyeva,
lajjāya pana anubandhitvā āgato. Atha naṃ therassa vacanena khamāpetvā tena
saddhiṃ mittasanthavaṃ katvā “ito paṭṭhāya anotattaudakena atthe sati tumhākaṃ
āgamanakiccaṃ natthi, mayhaṃ paṇiṇeyyātha, ahameva āharitvā dassāmi”ti vatvā
pakkāmi.

Theropi sāmaṇeraṃ ādāya pāyāsi. Satthā therassa āgamanabhāvaṃ ṇatvā
migāramātupāsāde therassa āgamaṃ olokento nisīdi. Bhikkhūpi therāṃ
āgacchantaṃ disvā paccuggantvā pattacīvaraṃ paṭiggahesuṃ. Athekacce
sāmaṇeraṃ sīsepi kaṇṇesupi bāhāyampi gahetvā sañcāletvā “kiṃ, sāmaṇera
cūlakaniṭṭha, na ukkaṇṭhito”ti āhaṃsu. Satthā tesāṃ kiriyaṃ disvā cintesi -
“bhāriyaṃ vatimesaṃ bhikkhūnaṃ kammaṃ āsīvisaṃ gīvāya gaṇhantā viya
sāmaṇeraṃ gaṇhanti, nāssa ānubhāvaṃ jānanti, ajja mayā sumanasāmaṇerassa
guṇaṃ pākaṭaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti. Theropi āgantvā satthāraṃ vanditvā nisīdi. Satthā
tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā ānandattheraṃ āmantesi - “ānanda,
anotattaudakenamhi pāde dhovitukāmo, sāmaṇerānaṃ ghaṭaṃ datvā pāṇiyaṃ
āharāpehi”ti. Thero vihāre pañcamattāni sāmaṇerasatāni sannipātesi. Tesu
sumanasāmaṇero sabbanavako ahosi. Thero sabbamahallakaṃ sāmaṇeraṃ āha -
“sāmaṇera, satthā anokattadahaudakena pāde dhovitukāmo, ghaṭaṃ ādāya gantvā

pānīyaṃ āharā”ti. So “na sakkomi, bhante”ti na icchi. Thero sesepi paṭipāṭiyā pucchi, tepi tatheva vatvā paṭikkhipiṃsu. “Kiṃ panettha khīṇāsavasāmaṇerā natthī”ti? Atthi, te pana “nāyaṃ amhākaṃ baddho mālāpuṭo, sumanasāmaṇerasseva baddho”ti na icchiṃsu, puthujjanā pana attano asamattatāyeva na icchiṃsu. Pariyosāne pana sumanassa vāre sampatte, “sāmaṇera, satthā anotattadahaudakena pāde dhovitukāmo, kuṭaṃ ādāya kira udakaṃ āharā”ti āha. So “satthari āharāpente āharissāmī”ti satthāraṃ vanditvā, “bhante, anotattato kira maṃ udakaṃ āharāpethā”ti āha. “Āma, sumanā”ti. So visākhāya kārisesu ghanasuvannaṃ koṭṭimesu senāsanakuṭesu ekaṃ satthikuṭaudakagaṇhanakaṃ mahāghaṭaṃ hatthena gahetvā “iminā me ukkhipitvā aṃsakūṭe ṭhapitena attho natthī”ti olambakaṃ katvā vehāsaṃ abbhuggantvā himavantābhimukho pakkhandi.

Nāgarājā sāmaṇeraṃ dūratova āgacchantāṃ disvā paccuggantvā kuṭaṃ aṃsakūṭena ādāya, “bhante, tumhe mādisse dāse vijjamāne kasmā sayāṃ āgatā, udakenatthe sati kasmā sāsanaṃ mattampi na paṇiṇathā”ti kuṭena udakaṃ ādāya sayāṃ ukkhipitvā “purato hotha, bhante, ahameva āharissāmī”ti āha. “Tiṭṭhatha tumhe, mahārāja, ahameva sammāsambuddhena āṇatto”ti nāgarājānaṃ nivattāpetvā kuṭaṃ mukhavaṭṭiyaṃ hatthena gahetvā ākāsenāgañchi. Atha naṃ satthā āgacchantāṃ oloketvā bhikkhū āmantesi - “passatha, bhikkhave, sāmaṇerassa līlaṃ, ākāse haṃsarājā viya sobhatī”ti āha. Sopi pānīyaghaṭaṃ ṭhapetvā satthāraṃ vanditvā atṭhāsi. Atha naṃ satthā āha - “kativassosi tvaṃ, sumanā”ti? “Sattavassomhi, bhanteti. “Tena hi, sumana, ajja paṭṭhāya bhikkhu hohī”ti vatvā dāyajjaupasampadaṃ adāsi. Dveyeva kira sāmaṇerā sattavassikā upasampadaṃ labhiṃsu - ayañca sumano sopāko cāti.

Evam tasmim upasampanne dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ, “acchariyaṃ āvuso, evarūpo hi nāma daharasāmaṇerassa ānubhāvo hoti, na no ito pubbe evarūpo ānubhāvo diṭṭhapubbo”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte, “bhikkhave, mama sāsane daharopi sammā paṭipanno evarūpaṃ sampattiṃ labhatiyevā”ti vatvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha -

382. “Yo have daharo bhikkhu, yuñjati buddhasāsane;
Somaṃ lokaṃ pabhāseti, abbhā muttova candimā”ti.

Tattha yuñjatīti ghaṭati vāyamati. Pabhāsetīti so bhikkhu attano arahattamaggañāṇena abbhādīhi mutto candimā viya lokaṃ khandhādibhedaṃ lokaṃ obhāseti, ekālokaṃ karotīti attho.

Desanāvasāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇiṃsūti.

Sumanasāmaṇeravatthu dvādasamaṃ.

Bhikkhuvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcavīsatiṃ vaggo.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 02. Σχόλια για τη διδασκαλία σε στίχους. 25. Το κεφάλαιο για τον μοναχό έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org